

Arkæologien på de danske universiteter

Klavs Randsborg, professor, dr. phil, arkæologisk afd. ved SAXO-Instituttet, Københavns Universitet

De arkæologiske fags universitetsmæssige placering og faglige udvikling i Danmark præsenteres kort i lyset af den nylige uddannelsesmæssige og anden integrering af forhistorisk og klassisk arkæologi ved Københavns Universitet. Bestik tages af dagens realiteter med fremhævelse af traditionelle dyder, samt med et blik til fremtiden, hvor et øget samarbejde, herunder internationalisering, skønnes ønskelig af både arbejdsmarkeds- mæssige, uddannelsesmæssige og videnskabelige grunde.

Historik

Det er velkendt, at forhistorisk arkæologi som akademisk fag i Danmark udvikledes ved Nationalmuseet i København allerede i det tidlige 1800-tal. Forhistorisk arkæologi har til trods for dette tilhørsforhold et alment videnskabeligt præg og er ikke bundet til et bestemt område eller kulturkreds. En term som forhistorisk og almen arkæologi er derfor på sin plads.

Til trods for diverse tilløb kneb det gevaldigt med universitetsuddannelsen af forhistoriske arkæologer. Først så sent som i 1930 blev der oprettet et eksternt lektorat i faget ved Københavns Universitet. Lektoratet blev besat med J. Brøndsted. En magisterkonferens i forhistorisk arkæologi blev etableret samme steds i 1932; i 1941 oprettede en lærestol (professorat), som også blev besat med J. Brøndsted. Professoratet var i ”nordisk arkæologi og europæisk forhistorie”.

Med Brøndsteds udnævnelse til direktør for Nationalmuseet blev professoratet i 1952 besat med C.J. Becker, der kom til at præge mange danske arkæologer, især fra 1960’erne og frem. Undervisningen fandt sted på Nationalmuseet, hvor der med tiden også blev plads til et lille såkaldt ”laboratorium”, det senere institut.

Klassisk og nærorientalsk arkæologi ved Københavns Universitet har en længere historie. I 1832 blev P.O. Brøndsted udnævnt til professor i filologi og arkæologi (i denne sammenhæng primært indskrifter, arkitektur og diverse kunstgenstande) ved Københavns Universitet, men en lærestilling alene tiltænkt arkæologien kom der

først med C. Blinkenberges udnævnelse til ekstern docent, og i 1916 til professor i faget. Også klassiske arkæologi fik sit ”laboratorium” på Nationalmuseet. Et eksternt lektorat i nærorientalsk arkæologi blev oprettet i 1966. Klassisk arkæologi i København har bevaret interessen for arkitektur og kunst, men deler samtidig den forhistoriske arkæologis metoder på en række afgørende punkter.

Dette indebar, at de studerende havde fri adgang til samlingerne, gik i en slags mesterlære, og havde rige muligheder for fagligt relevant erhvervsarbejde under studietiden. Der er næppe nogen studenter i dag, der kan gå til Nationalmuseet, bede om nøgler, åbne skabe og tage bronzealderens guldringe på armen (jeg hår lagt dem tilbage). Nationalmuseet er i dag en ret så utilgængelig bankboks; de imødekommende provinsmuseer har derimod indtaget hovedmuseets gamle rolle, når det gælder studenternes adgang til oldsagsmateriale.

Forhistorisk arkæologi ved Århus Universitet blev etableret med P.V. Glob’s udnævnelse til professor i forhistorisk arkæologi i 1949; samme år udnævntes P.J. Riis til professor i klassisk arkæologi ved samme universitet. En undervisning i klassisk arkæologi – som en del af klassiske studier – blev etableret ved Odense Universitet i 1967. Også i Århus var der et nært forhold mellem museum – senere udflyttet til Moesgaard – og universitetsuddannelsen af forhistoriske arkæologer.

Middelalder- og Renæssancearkæologi blev et selvstændigt fag i Århus i 1971, med et professorat til O. Olsen, mens dette fag er forblevet en integreret

del af den forhistorisk arkæologiske uddannelse i København. Et professorat i maritim arkæologi er for få år siden oprettet ved Syddansk Universitet (Esbjerg).

I Århus kom den klassiske og forhistoriske arkæologi til at ligge forskellige steder i byen, ligesom der heller ikke uddannelsesmæssigt var den nære kontakt, som har præget miljøet i København, uanset om fagene har ligget på Nationalmuseet, på Vandkunsten (fra midten af 1970'erne) eller på Københavns Universitet Amager (fra 2005).

Under alle omstændigheder har københavnermiljøet været præget af nærheden til de store samlinger og andre arkæologisk relevante institutioner, blandt andet inden for geo- og bio-videnskaberne. For klassikernes vedkommende er Glyptoteket af særlig betydning. Nærorientalsk arkæologi blev for ca. 30 år siden desværre udskilt fra klassisk arkæologi ved Københavns Universitet og fører derfor en lidt isoleret tilværelse blandt andre nærorientalske studier. Årsagen var dels en svækket klassisk arkæologi, dels de nærorientalske fags ambitioner om et orientalsk storinstitut; det sidste blev til "Carsten Niebuhr-instituttet", nu en del af Institut for Tværkulturelle og regionale Studier. I Århus er uddannelsen i klassisk arkæologi fortsat stærkt knyttet til andre klassisk fag og uden direkte forbindelse med Moesgaard-miljøet. I det sidste er socialantropologi blevet storebroderen på universitetssiden, ikke arkæologi. I København har forhistorisk arkæologi kun meget beskednen kontakt med socialantropologi.

Vurderinger

Arkæologien i Danmark har nydt meget godt af det nære samspil mellem universitetsuddannelserne og museerne. Det har måske betydet, at miljøerne ikke er blevet så højtflyvende på det teoretiske plan, men har afstemt undervisningen efter arbejdsmarkedets interesser og behov. Omvendt har samspillet også betydet, at kendskabet til arkæologisk metode og praksis har været usædvanlig stort blandt de studerende.

Så sent som i 1970'erne indgik der et betydeligt klassisk-nærorientalsk pensum i den forhistoriske uddannelse i København, der også havde et ganske bredt europæisk udsyn. Skiftende studieordninger

ændrede dette, så Danmark (og nærmeste omegn) i dag er det absolutte fokus. Årsagen er nok primært forholdene på det nære arbejdsmarked, men også en vis, stundom nødvendig, stofreduktion. Til gengæld har de udenlandske engagementer været mange, fra Grønland til Østeuropa og Afrika. På dette punkt har man måske ladet sig inspirere af Århus-miljøet og Golf-ekspeditionerne efter Anden Verdenskrig.

I København er der nu taget definitive skridt hen mod at integrere den forhistorisk-almene og den klassisk arkæologiske uddannelse, foreløbig på BA-niveau, men en overbygning følger. Dette blev også forsøgt i 1980'erne, da fagenes små institutter blev lagt sammen, men dengang afvist af fakultetet. Hermed forlængedes de vanskeligheder, som klassisk arkæologi af bemandingsmæssige og professionelle grunde befandt sig i hovedstaden. Man kan nu håbe, at de forskellige grene af arkæologien i København vil tage ved lære af og inspireres af hinanden – også udover de almene og praktiske fælleselementer, der er defineret under den nye BA-studieordning.

I den sammenhæng er det meget vigtigt over for afdelingerne – først og fremmest museerne – at uddannelsernes kernefaglige indhold ikke er berørt i nævneværdig grad. Hemmeligheden er vidtgående grenvalg, når det gælder de kulturhistoriske studieelementer. Konferensens bortfald, en generel beslutning i EU, har snarere medvirket til en faglig reduktion, idet specialet nu kun er på et halvt år, ligesom de mange eksaminer er en hæmsko for den vigtige studenterforskning, der er en forudsætning for at producere dygtige ph.d.-studerende.

Personligt tror jeg dog, at denne udvikling inden for fagene ikke bare er nødvendig – blandt andet for at redde klassisk arkæologi som universitetsfag i København, og måske endda også i Århus – men også ganske gavnlig. Trods sin velkendte forsigtighed har arkæologierne i Danmark næsten altid kunnet frembringe både mange og meget stærke kandidater. Det, der har manglet i de senere årtier i forhistorisk arkæologi, har snarere været andre erfaringer, ikke mindst udenlandske: At man har kunnet fungere i fremmede miljøer med styrke og af lyst.

De dalende tyskkundskaber – særligt problematiske for et land og en arkæologi, der er nært forbundet med Kontinentet – er et problem. Det samme er de

ofte ret beskedne evner på it-området. Engang kunne en arkæolog selv udføre alle rutiner. I dag er der en naturlig teknisk specialisering, men det glemmes ofte, at alle arkæologer stadig må og bør kunne mestre tegne- og fotomæssige opgaver, også i de nye medier, ligesom elektronisk opmåling.

Fremtiden

Med et stort nordisk og europæisk arbejdsmarked, og med samarbejde på kryds og tværs over landegrænser og mellem institutioner vil en forsat "compartmentalizing" af arkæologien i små faglige enheder være uheldig. Klassisk og nærorientalsk arkæologi ville sandsynligvis ikke kunne overleve, selv ikke ved Københavns Universitet.

Dermed være ikke sagt, at alt er godt. Museerne står midt i en kolossal omstillingsproces, og universiteterne vil givetvis komme til at lide under nedskæringerne i statsbudgettet de kommende år. Akademisk er udfordringerne rigtig mange. En ny naturvidenskab, med blandt andet klima-, dna- og isotopstudier, skal integreres og nye publiceringsformer læres. Men først og fremmest skal det internationale arbejde styrkes i et Europa og snart en Verden uden eller med få grænser. Det må uddannelserne indstille sig på, måske endog med besvær når den "gamle garde", der på en række punkter nok var klædt

bedre på til udenlandske opgaver end de mange yngre arkæologer, der fra 1970'erne og frem er uddannet i kølvandet af nøddudgravningerne i Danmark – den såkaldt administrative arkæologi – om føje år er borte.

På længere sigt kan jeg udmærket forestille mig tre universitetsregioner med uddannelser i arkæologi. Et norddansk universitet, et syddansk, og et østdansk (hvor Lund er med) på den indre bane. Vi kommer næppe til at opleve svenske eller tyske forhold, der allerede i dag ville have givet os et universitet i Rønne.

Jeg håber også, at der i det næste årti vil blive taget yderlige skridt mod internationalisering, dog kun ad naturlige kanaler, primært for at opfylde fagenes umiddelbare og stadigt voksende behov for eksternt engagement og inspiration. Internationalisering for internationaliseringens skyld er et onde. Vigtigst af alt er udenlandske erfaringer, både på uddannelses- og projektniveau. Her har klassisk arkæologi, når faget ellers var fri for interne problemer, tidligere være førende af helt naturlige grunde.

Måtte forhistorikerne således tage ved lære de kommende år, og helst uden at giv køb på de almene visioner og deres grundfaglige dygtighed!